

ILO Çocuk İşçiliği Projesi

Giriş

Dünyadaki ekonomik ve teknolojik gelişmelerin dengesiz dağılımı sonucu her yıl daha fazla sayıda çocuğun çalışma yaşamına girdiği görülerek, Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 1991 yılında Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Programı (IPEC) uygulanmaya başlanmıştır. IPEC Programı çocuk çalıştırılmasını önlemeleri doğrultusunda ülkelere yardımcı olmak ve bu konuda dünya çapında bir bilinç oluşumunu teşvik etmek suretiyle, çocuk çalıştırılmasının aşamalı olarak ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir. Ülkemiz 1992 yılında ILO/IPEC Programına katılmıştır. Programdan sorumlu kurum Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığıdır.

IPEC Programı, bir ülkede çocuk işçiliğinin sona erdirilebilmesinin, ancak ulusal politika olarak benimsenmesi ve ilgili tüm kurum ve kuruluşların katılımının sağlanmasıyla mümkün olabileceği noktasından hareket etmektedir. Böyle bir politikanın hazırlanması ve uygulanmasında elbette en önemli devlet kuruluşu İş Teftiş Kurulları olmaktadır. İş Müfettişlerinin amacı, iş mevzuatının uygulanmasını denetleyerek, işyerlerinin çalışma koşulları ve ortamlarının iyileştirilmesine, çalışma barışının sağlanmasına katkı vermektir. Bu nedenle, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de giderek yaygınlaşan çocuk emeğinin kullanımının önlenmesi konusunda İş Teftiş Kurulu Başkanlığımız da harekete geçmiştir. Kurul Başkanlığımız, olağan denetim programları çerçevesinde çözüm getirmeye çalıştığı çocuk işçiliği konusunda, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1992 yılında başlattığı (ILO/IPEC) Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programına 1993 yılında katılarak önemli bir adım atmıştır.

Projeler

İş Teftiş Kurulu Başkanlığımızın 1993 – 2004 yılları arasında ILO/IPEC Programı kapsamında tamamladığı projeler aşağıda belirtilmiştir:

- İş Müfettişlerinin Çalışan Çocuklar Konusunda Eğitimi (1993 – 1994)
- Çocuk Emeği Hakkında İş Denetim Politikalarının Uygulanması (1995 – 1996)
- İş Müfettişleri tarafından hazırlanan “Çalışan Çocuğun Bir Günü” filminin diğer ülkelerde kullanılmak üzere çoğaltılması (1996)
- Çocuk Emeği Hakkında İş Denetim Politikalarının Uygulanması (1997 – 1999)
- Kimyasalların Çalışan Çocuklar Üzerindeki Etkisi (1995 – 1999)
- Yapıştırıcı Üreticilerine Duyarlılık Kazandırılması (1996 – 1999)
- Yapıştırıcı Üreticilerinin Duyarlılıklarının Arttırılması (1996 – 1999)

- Çocuk İşgücünün En Kötü Biçimlerinin İzmir'de Seçilen Sınâî Meslek Dallarında 2003 Yılı İtibariyle Sona Erdirilmesi (2000 – 2004)

- Mobilya Sektöründe Çocuk İşçiliğine Yönelik Araştırma (2004)

Projelerde Uygulanan Yöntem ve Stratejiler

Projelerin uygulanmasında iş müfettişleri tarafından, çocuk işçiliği gibi çok boyutlu ve tüm tarafların katılımı ile çözümlenebilecek bir konuda sadece yasal düzenlemelerin uygulanıp uygulanmadığının denetlenmesinin sorunun çözümü için yeterli olmayacağından hareketle, sorunun öncelikle tüm boyutları ile tanımlanmasını, tarafların katılımıyla çözüm önerileri geliştirilmesini, ilgili tüm tarafların harekete geçmesini ve kalıcı değişim sağlayacak farklı bir denetim yöntemi uygulanmıştır. Projede uygulanan yöntem, üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama “gözlemek ve dinlemek”, ikinci aşama “değerlendirmek ve anlamak” , üçüncü aşama ise “politika ve strateji” oluşturmaktır. İlk aşamada “gözleme ve dinleme” yöntemiyle, sorunun tanımlanması için durum saptaması yapılmıştır. Durum saptamasında, sorunun öznesi olan çocukların çalıştırılmalarının ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerini ortaya konulmuştur. İkinci aşamada “değerlendirmek ve anlamak” yöntemiyle sorunun taraflarının (çocuk, işveren, kıdemli işçi) katılımı ile sorunlar önceliklerine ve acilliklerine göre belirlenmiştir. Üçüncü aşamada ise sorunlara yönelik öncelikli önlemler ve stratejiler belirlenmiş, çocuk işçiliğiyle mücadelede iş müfettişlerinin “politika ve stratejileri” hazırlanmıştır.

İş Müfettişlerinin projelerde izlediği denetim politikası;

- Denetimlerde yol gösterici ve rehber olmak
- Eğitimi temel araç olarak kullanmak
- Sorunların kaynakları belirlenerek, sorunu kaynağında çözmek ve çözümlere destek verecek kurumlarla işbirliği yapmak
- Kurumlararası işbirliğini olmuştur.

İş Teftiş Kurulu Başkanlığının 1993 – 2000 yılları arasında uyguladığı projelerde, iş müfettişlerinin eğitimi, çocuk işçiliğiyle mücadele için sorunun tanımlanmasına yönelik durum saptaması, politika ve stratejilerin belirlenmesi ve belirlenen politikaların uygulanmasını gerçekleştirmiştir.

Çocuk işçiliği sorunu ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları olan bir sorundur. Böylesine karmaşık ve çok boyutlu bir sorunun çözümü ilgili tüm kuruluşların işbirliği ile mümkündür. Bu gerçekten hareketle, 2000 yılında diğer kurum ve kuruluşların katılımıyla, sorunun her boyutunun ele alındığı “İzmir’de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Seçilen Sektörlerde 2003 yılı itibariyle Sona erdirilmesi Projesi”ne karar verilmiştir. Proje, ülkemizde 1993 – 2000 yılları arasında ILO/IPEC kapsamında projeler uygulayan ilgili Devlet Kuruluşları, işçi ve işveren örgütleri ve gönüllü kuruluşların temsilcileri ile yapılan toplantılarda hazırlanmıştır. Projenin hazırlanmasına katkı veren tüm kurum ve kuruluşlar tarafından projenin sorumlu kuruluşunun İş Teftiş Kurulu Başkanlığı olması ve her kurumun kendi görev alanında katkı vermesi kararlaştırılmıştır. İş Teftiş Kurulu Başkanlığı 1/09/2000 tarihinde

projeyi uygulamaya başlamış ve 2004 yılında tamamlamıştır. Kurumlararası işbirliği ile gerçekleştirilen projeye aşağıda yer verilmiştir.

İzmir’de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Seçilen Sektörlerde 2003 yılı itibariyle Sona erdirilmesi Projesi

I-Amaç

Nihai amaç, 2003 yılı sonu itibariyle İzmir’de seçilmiş meslek dallarında çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin sona erdirilmesidir. Ancak bu amaca ulaşmaya kadar kısa zamanda gerçekleştirilebilecek ara amaçlar belirlenmiştir.

Projenin ara amaçları; proje kapsamındaki sektörlerde çalışan çocukların ve ailelerinin sosyo-ekonomik profillerine ilişkin veri tabanını oluşturmak, bu veri tabanı ışığında seçilen meslek dallarından 15 yaşın altındaki çocukların işten uzaklaştırılmasını sağlamak ve bu işyerlerine başka çocukların girişini önlemek; 15 – 18 yaş arasındaki çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek, işyerlerinde bu çalışmaların ve sonuçlarının izlenmesi için izleme mekanizmasını ve çalışan çocuklara sosyal, psikolojik, eğitsel destek verecek sosyal destek sistemlerini kurmak; İzmir’de seçilen meslek dallarında 15 yaşın altında 1500 tam zamanlı çalışan çocuğun çalışmadan tamamen çekilerek temel eğitime yönlendirmek; 15-18 yaşları arasındaki 2000 çocuğun çalışma koşullarını iyileştirmek; 1500 aileye sosyal destek önlemleri ve alternatif gelir olanakları yoluyla yardım edilerek bu çocukların kardeşlerinden 500’ünün de eğitim, danışma ve mesleki eğitim yoluyla işe başlamasını önlenektir. Kamuoyunun, yerel yöneticilerin, politikacıların, eğitimcilerin, işverenlerin, özellikle çalışan çocukların kendilerinin ve kardeşlerinin çocuk çalıştırılması sorunu ile ilgili olarak duyarlılaştırılması da ara amaçlar arasındadır.

II-Hedef Grup

Doğrudan yararlanacak grup;

- 15 yaşın altında ayakkabı, oto tamir ve tekstil meslek dallarında tam gün süreli çalışan 1500 çocuk (en az %30’u kız çocuğu olmak üzere)

- Belirtilen sektörlerde en kötü çalışma koşullarında 15 – 18 yaşları arasında tam gün süreli çalışan 2000 çocuk (en az %30’u kız çocuğu olmak üzere)

- Çalışan çocukların kardeşlerinden çocuk işçi olma riski taşıyan 500 çocuk (%70’inin kız çocuğu olması hedeflenmektedir.)

- 1500 çalışan çocuğun ailelerinin duyarlılıklarının artırılması, sosyal destek ve aile gelirlerinin yükseltilmesi

- 1000 işveren

III-Kurumsal Çerçeve

Sorumlu kuruluş; İş Teftiş Kurulu Başkanlığıdır.

Projeye katılan kuruluşlar; ÇSGB Çalışan Çocuklar Bölümü, MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü, Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Aile Araştırma Başkanlığı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, İzmir Valiliği, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Türk-İş, Hak-İş, DİSK, Türkiye Kalkınma Vakfı, ILO ve UNICEF'dir.

Programın yürütülmesinde her kurum kendi alanında görev üstlenmiştir. Kurul Başkanlığımız ile Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Aile Araştırma Kurumu Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu arasında işbirliği protokolleri imzalanmıştır.

IV-Stratejiler ve Faaliyetler

Stratejiler

Çocuk çalıştırılması sorunun çözümü için kurumlarla işbirliği içinde yürütülen çalışmalarda aşağıda belirtilen stratejiler izlenmiştir.

- Veri Toplama ve Analiz
- Kurumlararası İşbirliği
- İşyeri izleme mekanizmalarının geliştirilmesi
- Sosyal destek merkezi
- Çalışan çocuklara doğrudan destek önlemleri
- Ailelere destek
- Çocukların Eğitim Yoluyla İşgücünden Alınması
- Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi
- Duyarlılık Arttırma

Faaliyetler

Proje çalışmalarında izlenecek stratejiler çerçevesinde ulusal ve yerel katkılarla yapılan çalışmalar aşağıda belirtilmiştir.

1- Veri Toplama ve Analiz:

Seçilen meslek dallarında çalışan çocuklara ilişkin bazı veriler bulunmasına karşın, sorunun tanımlanması ve hedef grupların gereksinimlerinin belirlenebilmesinde daha fazla veriye gereksinim duyulmuştur. Çalışan çocuklar ve ailelerinin tanımlanması ve sosyo-kültürel profillerinin geliştirilmesine yönelik bir veri tabanı oluşturmak için araştırma yaptırılmıştır. Prof. Dr. Ercan TATLIDİL ve Prof. Dr. Nükhet HOTAR başkanlığında bir araştırma ekibi bu araştırmayı yürütmüştür. Araştırma için 150 çocuk ve 50 aile ile görüşülmüştür. Çalışan çocuklara ve ailelerine ilişkin nicel ve nitel veriler toplanmış, değerlendirilmiş ve Araştırma Raporu hazırlanmıştır.

Araştırmanın diğer önemli yönü; çalışan çocukların ve ailelerinin gelirlerini arttırabilmek için seçeneklerin belirlenmesi amacıyla, proje alanının mali haritasının ortaya konulmasıdır. Araştırma, İzmir'de çalışan çocukların çalışma hayatından çekilip eğitime yönlendirilmesi için ailelere uygulanacak yoksulluğu giderici programlar için veri tabanı oluşturmuş ve projede uygulanan destek programlarına da ışık tutmuştur.

2- Kurumlararası İşbirliği:

Çocuk çalıştırılması sorunu gibi çok yönlü bir konuda kalıcı çözümler elde etmek, ilgili kurum ve kuruluşların işbirliği içinde çalışmaları ile mümkündür. Bu gerçekten hareketle, Projede, ilgili bakanlıklar, yerel yönetim kuruluşları, hükümet dışı örgütler, işçi ve işveren örgütleri, gönüllü kuruluşlar, araştırma kuruluşları ve üniversiteler ile işbirliği içinde çalışmayı sağlayacak mekanizmalar kurulmuştur. Bu mekanizmalar: ulusal düzeyde "merkez yürütme kurulu", yerel düzeyde ise "çocuk işçiliğini önleme il komitesi" ve "işçi sendikaları çocuk işçiliği eylem komitesi"dir.

Merkez Yürütme Kurulu: Merkez Yürütme Kurulu, projede işbirliği yapılan kurum ve kuruluşların üst düzey temsilcilerinden oluşmuştur. Merkez Yürütme Kurulunun işlevi projeyi yönlendirmek, kurumsal destekleri sağlamaktır. Merkez Yürütme Kurulu, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın daveti ya da ilgili kurumların isteği üzerine toplanmaktadır. Bu kurul projeye yön vermekte, tüm faaliyetler gözden geçirilmekte ve kararlar birlikte alınmaktadır.

Çocuk İşçiliğini Önleme İl Komitesi: Çocuk çalıştırılması sorunun yerel düzeyde çözümlenebilmesi ve bu çözümde yerel yetkililerin önemli rol oynayacağı düşüncesiyle İzmir Valisi himayesinde çocuk işçiliğine karşı çok kuruluşlu bir komite kurulmuştur.

İzmir Valiliği bünyesindeki "Çocuk İşçiliğini Önleme İl Komitesi"ne kurumların il teşkilatları, gönüllü kuruluşlar, üniversiteler ve çocukların aileleri katılmaktadır. Komiteyi güçlendirmek ve çalışmalarını daha etkin kılmak için öncelikle, Komite üyelerine çocuk işçiliği ve bu konuda yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiş, kurum ve kuruluşların verebilecekleri katkılar, yapılabilecek faaliyetler tartışılmış ve bir eylem planı hazırlanmıştır. Komite üç ayda bir periyodik olarak toplanmakta ve plan çerçevesinde çalışmalarını sürdürmektedir.

İşçi Sendikalarının Eylem Komitesi: Projede, Bakanlığımızın üçlü yapıya verdiği önem, taraflara danışma ve bilgilendirme istekliliği bir kez daha ortaya konularak, üç işçi konfederasyonu (Türk – İş, Hak – İş ve DİSK) tarafından “İşçi Sendikaları Eylem Komitesi” oluşturulmuştur.

Eylem komitesi, işçi sendikaların toplantı ve eylemlerinde, çocuk işçiliğine karşı olduklarını belirterek, imza toplayarak ve kendi üyelerine çocuk işçiliği hakkında bilgi vererek faaliyetlerini sürdürmekte, örgütlü oldukları işyerlerinde çocuk işçilerin çalıştırılmaması için toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde verdikleri mücadele ile de sorunun kalıcı çözümünü sağlamaktadırlar.

3- İşyeri denetimleri:

Projede görevli 18 İş Müfettişi tarafından proje kapsamındaki üç sektörde 4892 işyeri denetlenmiştir. Denetimlerde 15 yaşının altında 2567; 15 – 18 yaşları arasında 3512 çocuğun çalıştığı tespit edilerek proje kapsamına alınarak eğitime yönlendirilmeleri sağlanmıştır. Denetlenen işyerlerinde mevzuata ilişkin noksanlık ve aykırılıklar belirlenmekte, bu hususların tamamlanıp çalışma koşul ve ortamların iyileştirilmesi amacıyla işverenlere ve işçilere eğitim seminerler verilmiş, çözümler gösterilmiş ve iyileşme sağlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda: tekstil sektöründe yetişkin işçi sayısında %32 artış, çocuk işçi sayısında % 10 azalma, ayakkabıcılık sektöründe yetişkin işçi sayısında % 35’lik artış çocuk işçi sayısında % 53’lük azalma, oto tamir sektöründe yetişkin işçi sayısında % 10 artış çocuk işçi sayısında % 65 azalma gözlemlenmiştir.

4- İşyeri İzleme Komitesi:

İş müfettişleri, MEM öğretmenleri ve İDDG üyelerinden oluşmaktadır. Komite, çalışma hayatından çekilen çocukların tekrar çalışmaya başlayıp başlamadıklarının ve koşulları uygun olmadığı için 15 – 18 yaş arasındaki çocukların meslek eğitimi görmesine ya da çalıştırılmasına izin verilmeyen işyerlerinde, denetimlerden sonra çocuk çalıştırılmasının önlenmesi amacıyla kurulmuştur. Komite üyeleri, kendi rol ve sorumluluklarına göre ayrı ayrı işyerlerini denetlemekte, ancak periyodik aralıklarla yapılan toplantılarla sanayide yürütülen çalışmalarını değerlendirmektedirler. Komite üyelerinin elde ettiği veriler, Çalışan Çocuklar Sosyal Destek Merkezinde bir araya getirilerek bütünleştirilmektedir.

5- Çalışan Çocuklar Sosyal Destek Merkezi:

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı tarafından 09 Mart 2001 tarihinde sanayide çalışan çocuklara yönelik merkez açılmıştır. Merkez 31.05.2004 tarihinde Projenin tamamlanması üzerine İzmir Valiliğine devredilmiştir. Merkez, çalışan çocuklara eğitim, sosyal, psikolojik ve kültürel destek sağlamaktadır.

İzmir Valiliği ve Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Merkeze destek vermektedir. İş Müfettişleri, denetimlerde, MEM öğretmenleri ve İDDG üyeleri işyeri ziyaretlerinde, Merkezi tanıtılmaktadırlar. Merkezin aracı çalışan çocukları merkeze taşımaktadır. Çalışan çocuklardan kendi olanaklarıyla merkezden destek almaya gelenlerin yol masrafları projeden karşılanmış ve böylece çocukların sunulan hizmetten rahatlıkla yararlanmaları sağlanmıştır.

Merkezde sürekli temel eğitimi tamamlama programları, iş mevzuatı, sosyal güvenlik,

iş sağlığı ve güvenliği seminerleri düzenlenmektedir. Bu programlarından çalışan çocukların yanı sıra kalfalar, ustalar ve işverenler de yararlanmaktadır.

- Çocuk İşçiliğinin Önlenmesine Yönelik Faaliyetler:

Eğitim: Projenin en önemli hedefi, çalışan çocukların eğitime yönlendirilmesidir. Bu konuda İzmir Valiliği ve Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılmıştır. Yatılı okula ve örgün eğitime gönderilen çocuklar çalışma hayatından tamamen çekilmiştir. Okula bir – iki yıl ara vermiş ve çağ yaşını geçirmiş çocuklar, halk eğitimi, açık ilköğretime yönlendirilmekte ve bu programları tamamlayanlar Mesleki Eğitim Merkezlerine gönderilmektedir. Çalışan çocukların, gelecekte işgücüne dâhil olma riski olan küçük kardeşleri de proje kapsamına alınarak eğitime yönlendirilmekte ve çalışma hayatına girmeleri önlenmektedir. Proje kapsamına toplam 8418 çocuk alınmıştır. Bu çocuklardan 6079 çalışan çocuk ve 2339 çocuk ise bu çocukların 18 yaşının altındaki kardeşleridir. Çalışan çocukların (557'si MEM öğrencisidir) herhangi bir eğitim kurumuna devam etmeyen 5522'si, kardeşlerin ise tamamı eğitime yönlendirilmiştir.

Sağlık: Merkeze gelen çocuklar sağlık taramasından geçirilmektedir. Sağlık taraması sonucu tedaviye gereksinimi olan çocuklar, tedavi kurumlarına yönlendirilmiştir. Bu konuda İzmir Tabip Odası, İzmir Üniversite ve Devlet hastaneleri ile İzmir'deki Özel Sağlık Kuruluşları büyük destek vermiştir. Ayrıca, SSK Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü Tepecik Eğitim Hastanesi 670 çocuk üzerinde çalışma hayatının sağlık üzerindeki etkilerinin ortaya konulduğu sağlık taraması yapmıştır Proje kapsamında 1892 çocuk sağlık taramasından geçmiştir.

Sosyal ve kültürel destek: Çalışan çocukların eğitim, sağlık, beslenme kadar, dinlenme, oyun, boş zamanını değerlendirecek ve becerilerini geliştirecek faaliyetlere de gereksinimleri bulunmaktadır. Bu nedenle, Merkez de çeşitli kültürel etkinlikler gerçeleştirilmektedir.

Ailelere Destek Hizmetleri: Projede, ailelerin yoksulluğu çözümlenmesi gereken önemli konuların başında yer almıştır. Ailelerin ekonomik durumlarının düzeltilerek, ailenin çocuğun sağladığı gelirine muhtaç olmayacağı bir düzeye getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü ile protokol imzalanarak, aile bireylerinin istihdam garantili mesleki eğitimleri yapılmıştır. Bu kapsamda 183 aile bireyi işe yerleştirilmiştir.

Duyarlılık Arttırma: İzmir'de oluşturulan komitelerde gönüllü kuruluşlarla kurulan iletişimle, İzmir Fuarında açılan stantlarla, yazılı ve görsel basına sürekli bilgi verilerek duyarlılık faaliyetleri sürdürölmektedir. Projeye gösterilen büyük ilgi ve her kesimden gelen destek İzmir'de duyarlılığın daha da arttığını göstermektedir. Ayrıca, İzmir'de 250 öğretmene, çalışan çocuklara duyarlılıklarını arttırmak, çalışan çocukların okula devamlılıklarını izlemelerini ve eğitimde başarılarını arttırmak için destek olmalarını sağlamak için eğitim semineri yapılmıştır.

Sonuç

Proje belirlenen hedeflerin üzerinde işyerlerine ve çocuklara ulaşarak ve eğitime yönlendirilerek hedefine ulaşmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının işbirliği ile çocukların eğitime devam etmeleri ve Merkezin, İzmir Valiliğine devri ile sürdürülebilirlik sağlanmıştır. Merkezde eğitim faaliyetleri sürmektedir.

PROJELERİN GENEL SONUCU

Projeleri, İş Müfettişleri tarafından uygulanan yöntemler, çocukların çalışma hayatından çekilmesi, kurumlar arası işbirliği ve ailelere sağlanan destekler yönünden değerlendirmek yararlı olacaktır.

- İş Müfettişlerinin projeler süresince uyguladığı sorun çözme yönteminin ve bu bağlamda gerçekleştirilen tarafların eğitimi, bilgilendirilmesi, kurumlararası işbirliğinin geliştirilmesi, kurumsal yapıların güçlendirilmesi stratejilerinin kullandığı bir denetim yönteminin uygulamasının kalıcı değişimler sağladığı görülmüş ve uygulanabilecek bir sistem olarak ortaya konmuştur.

- Çocuk işçiliği sorunu çok boyutlu bir sorun olup, çözüm için kurumlararası işbirliği sürdürülmelidir. Merkez Yürütme Kurulu, Çocuk İşçiliğini Önleme İl Komitesi ve ilgili Devlet Kuruluşları ile imzalanan protokollerle kurumlararası işbirliği kurumsal bir yapıya kavuşturulmuş, kalıcı ve etkin olması sağlanmıştır.

- Eğitimde fırsat eşitliğinin yaratılması, çocukların eğitimlerini sürdürmeleri için destek sağlanması, eğitimin ulaşılabilir ve maliyetinin karşılanabilir olması gerekmektedir.

- Yerel Yöneticilerin duyarlılıklarının arttırılması ve örnek uygulamaların ülke genelinde yerel yönetimler tarafından yaygınlaştırılmasının sağlanması çocuk işçiliğinin önlenmesine katkı sağlayacaktır.

- Çocuk işçiliğinin en önemli nedeni yoksulluktur. Yoksulluğu giderici politikaların geliştirilmesi ve hayata geçirilmelidir.

- Çocuk işçiliğinin önlenmesi konusunda elde edilen birikimlerle, yapılan çalışmaların tüm ülkeye yaygınlaştırılmalıdır.